

SAK

2·2017

Perhevapaiden kansainvälinen vertailu

Elokuu 2017

Lisätiedot:
Tuuli Salonen
tuuli.salonen@sak.fi
puhelin 020 774 000

Tilaukset:
SAK
puhelin 020 774 000

SISÄLTÖ

JOHDANTO	2
1 PERHEVAPAAT EUROOPPALAISITTAIN PITKÄT	3
SAK:n malli keskustelunavaus	3
2 ISÄKIINTIÖ LYHYEMPI SUOMESSA KUIN MUISSA POHJOISMAISSA	5
SAK:n perhevapaamalli ylläpitää perheiden valinnanvapautta	6
3 ÄITIYSVAPAA ALKAA VERRATTAIN AIKAISIN	7
SAK:n mallissa viiden viikon pituinen raskausraha	8
4 VANHEMPAINRAHA TASOLTAAN POHJOIS- MAISITTAIN MATALA	9
SAK:n mallissa isien vanhempainrahakaudelle korotus.....	10
5 PERHEVAPAIEN JA TYÖN YHTEENSOVITTAMINEN VAIKEAA SUOMESSA	11
SAK:n malli joustavoittaa perhevapaiden käyttöä	12
6 PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS HUOMIOITAVA PERHEVAPAISSA	13
SAK:n malli tasavertainen kaikille	13
7 SUOMALAISLAPSET VARHAISKASVATUKSESSA MUITA HARVEMMIN	14
1. Suomalainen varhaiskasvatus on laadukasta.....	14
2. Vain neljässä muussa maassa lapset harvemmin varhaiskasvatuksessa.....	15
3. Varhaiskasvatusmaksut Suomessa pohjoismaisittain korkeita	16
4. Maksutonta varhaiskasvatusta joka toisessa Euroopan maassa	17
SAK:n tavoitteet: Varhaiskasvatuksesta joustavampaa ja maksutonta.....	18
SAK:N PERHEVAPAAMALLIN AVULLA LÄHEMMÄKSI MUITA POHJOISMAITA ...	19
LÄHTEET	20

JOHDANTO

Suomessa on erilainen perhevapaajärjestelmä verrattuna muihin Pohjoismaihin. Korvatus perhevapaan kokonaispituus on Suomessa Euroopan korkeimpia ja samalla se on jäykimpiä Pohjoismaisia järjestelmiä.

SAK julkaisi vuosi sitten kustannusvapaan mallin¹ perhevapaiden uudistamiseksi. Joustava, isää rohkaiseva ja kaikki perheet huomioiva malli on saanut kiitoksia päättäjiltä, asiantuntijoilta, medioilta ja muilta järjestöiltä.

SAK:n teettämä selvitys tarkastelee, miltä Suomen nykyinen perhevapaajärjestelmä näyttää kansainvälisen vertailun valossa ja miten SAK:n perhevapaamalliin siirtyminen muuttaisi Suomen asemaa Euroopan tasolla vertailtuna. Vertailussa on mukana yhteensä 29 maata².

Kustannusvapaa rakenneuudistus ei ole lopullinen ratkaisu perheiden kaikkiin nykyisiin haasteisiin. SAK tavoittelee edelleen vanhempainrahakauden pidentämistä. Rakenneuudistuksen lisäksi tarvitaan tulevaisuudessa myös lisäsatsauksia perheiden hyvinvointiin ja varhaiskasvatukseen.

Katsauksessa on selvitelty myös eurooppalaista varhaiskasvatusta. Suomessa 3–5-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatukseen on matala, vaikka tilastojen mukaan varhaiskasvatus on laadukasta ja hinnaltaan Euroopan keskiarvon alapuolella. Maksuja pitäisi pudottaa nykyisestä, sillä ne ovat Suomea alhaisemmat Norjassa, Islannissa ja Ruotsissa.

² Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Iso-Britannia, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Saksa, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari, Viro.

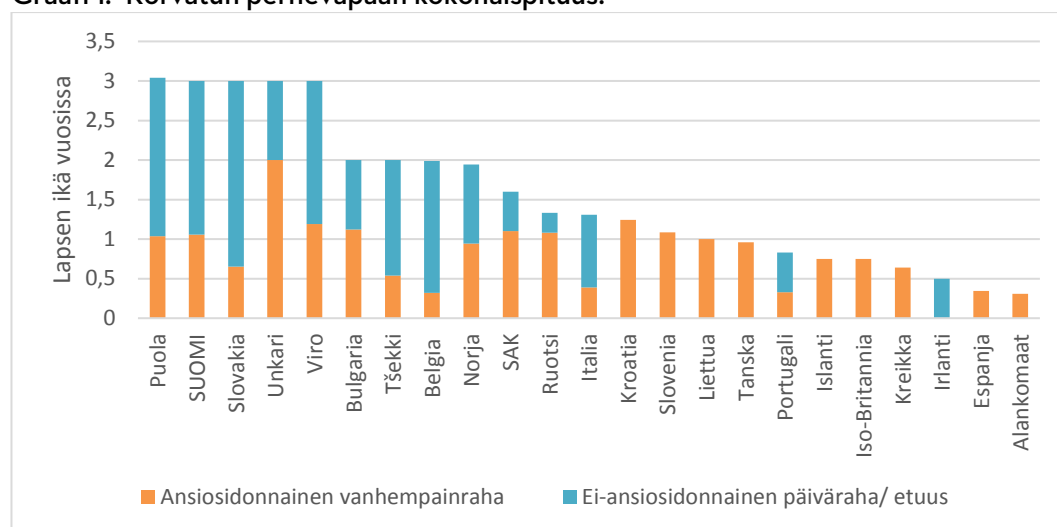
1 PERHEVAPAAT EUROOPPALAISITTAIN PITKÄT

Suomessa äitiys-, isyys-, vanhempain- ja korvattu hoitovapaa ovat yhteiskestoltaan Euroopan maiden pisimpiä. Ansiosidonnaisen vanhempainrahan pituus on Suomessa Pohjoismaista tasoa, mutta kestoja pidentää mahdollisuus pitkään hoitovapaaseen kotihoidontuen turvin. Kaikista Pohjoismaista Suomen lisäksi vain Norjassa on vastaava mahdollisuus korvattuun hoitovapaaseen, mutta sielläkin korvattun osuuden kesto on lyhyempi kuin Suomessa.

Nykyisen kaltainen hoitovapaa mahdollistaa pitkät poissaolot työelämästä etenkin, jos lapset syntyvät muutaman vuoden välein. Kotiin jäävät yleensä äidit, koska isäkiintiö on Suomessa lyhyt ja käytänteet sekä asenteet ohjaavat äitejä käyttämään suurimman osan perhevapaista. Tilastojen mukaan vuonna 2014 hoitovapaalla olleista suomalaisista vanhemmista 97 prosenttia oli äitejä.³

Suomi sijoittuu hoito- ja vanhempainrahakauden pituudessa itä-eurooppalaisten maiden joukkoon: yhtä pitkä korvattu perhevapaa on vain Virossa, Unkarissa ja Slovakiassa. Vain Puolassa on mahdollista pitää korvattua perhevapaata pidempään kuin Suomessa, tosin korvaustaso on pienempi ja käyttö joustavampaa. Suorien johtopäätösten vetäminen maiden vertailusta on ongelmallista, koska yhteiskunnat ja niiden kehitys ovat niin erilaisia.

Graafi 1. Korvattun perhevapaan kokonaispituus.

SAK:n malli keskustelunavaus

SAK:n malli on tarkoitettu keskustelunavaukseksi. Kustannusvapaa malli ei ole ratkaisu nykyisen perhevapaajärjestelmän kaikkiin ongelmiin, vaan SAK tavoittelee vanhempainrahakauden pidentämistä sekä suurempia satsauksia varhaiskasvatukseen.

Joustavuuden lisääminen on erityisen tärkeää. SAK:n ehdottamassa perhevapaamallissa vanhemmat saavat jakaa keskenään vuoden pituisen vanhempainrahakauden sekä kuusi kuukautta hoitorahaa. Täysimääräisenä nostettujen etuuksien yhteenlaskettu pituus on nykyistä lyhyempi, mutta etuuden taso on samalla korkeampi. Etuudet voi nostaa myös puolitetuina, jolloin etuudet riittävät kolmelle vuodelle. Puolitettu hoitoraha on suunnilleen nykyisen kotihoidontuen suuruinen.

2 ISÄKIINTIÖ LYHYEMPI SUOMESSA KUIN MUISSA POHJOISMAISSA

Vaikka Suomi kuuluu Euroopan kärkimaihin isäkiintiön pituudessa, jää Suomi jälkeksi Pohjoismaiden enemmistöstä: Ruotsissa ja Islannissa isälle kiintiöidyn vapaan pituus on kolme kuukautta. Myös Norjassa isän kymmenen viikon vanhempainvapaakiintiö on pidempi kuin Suomessa. Norjassa isillä on lisäksi mahdollisuus pitää lapsen syntymän yhteydessä kaksi viikkoa korvauksetonta vapaata, jonka aikana työnantaja voi halutessaan maksaa jonkinlaista korvausta. Tanskassa isälle kiintiöidyn osuuden pituus on vain kaksi viikkoa.

Useimmissa vertailussa mukana olleissa maissa korvattuun isäkiintiöön kuuluu vain ansiosidonnaisia etuuksia. Belgiassa ja Ranskassa isä saa ansiosidonnaisen osan lisäksi tasasummaista korvausta oman vanhempainvapaakiintiönsä ajalta. Portugalissa taas lisävanhempainvapaa koostuu kolmen kuukauden kiintiöstä kummallekin vanhemmalle, jonka aikana saa 25 prosentin korvauksen.

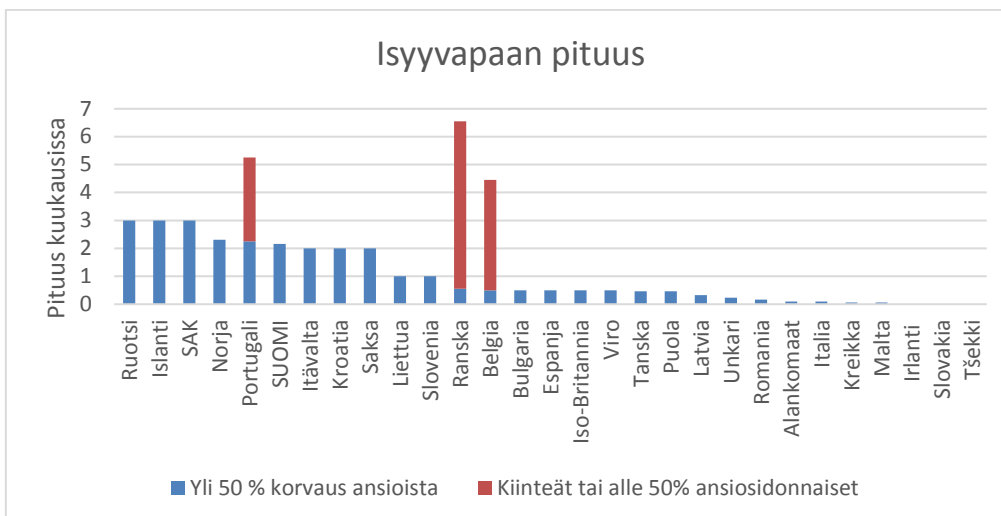
Ruotsin, Islannin ja Saksan⁴ esimerkit osoittavat, että isälle vapaiden kiintiöiminen nostaa isien osallisuutta huomattavasti. Tätä johtopäätöstä tukevat myös Norjan ja Islannin päivävästaiset esimerkit, joissa isäkiintiön lyhennykset johtivat isien vapaiden vähenemiseen. Islannissa isien käyttämät päivät vähenivät 100 päivästä 87 päivään, kun talouskriisin seurauksena ansiosidonnaisen päivärahan kattoa pienennettiin.⁵ Norjassa vuonna 2014 hallitus vähensi vanhempien henkilökohtaista kiintiötä 14 viikosta 10 viikkoon. Samalla isien käyttämien päivien määrä pienentyi 49 päivästä 47 päivään.⁶

Saksa uudisti perhevapaajärjestelmänsä vuonna 2007 tarkoituksenaan rohkaista isiä pitämään enemmän vanhempainvapaita. Vanhempainvapaassa on nyt kummallekin vanhemmalle kahden kuukauden kiintiö, jota ei voida siirtää kenellekään. Kroatiassa vanhempainvapaa koostuu kummallekin vanhemmalle myönnettävästä neljän kuukauden pituisesta vapaasta, joista vanhempi voi siirtää kaksi kuukautta toiselle vanhemmalle. Myös Itävallassa ansiosidonnaisen vanhempainvapaan isäkiintiön pituus on kaksi kuukautta. Joidenkin Euroopan maiden perhevapaajärjestelmissä ei ole isäkiintiötä tai se on vain muutaman päivän mittainen. Esimerkiksi Tšekissä, Slovakiassa ja Irlannissa isyysvapaalla tai vanhempainvapaan isäkiintiöllä ei ole lakisääteistä asemaa. Alankomaissa, Italiassa ja Latviassa isyysvapaata voi pitää palkallisena muutaman päivän parin kuukauden sisällä lapsen syntymästä.

⁴ Leavenetwork 2016, 344-45; 177; 151.

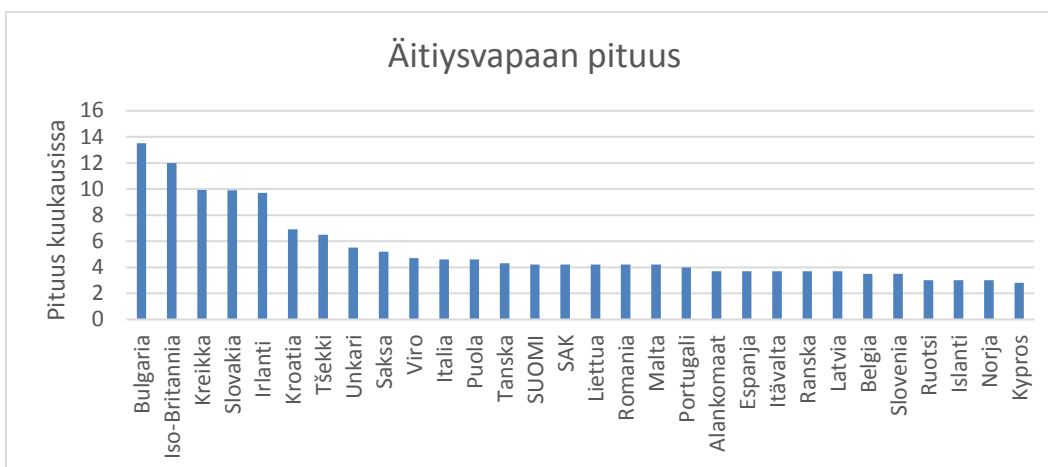
⁵ Leavenetwork 2016, 177.

⁶ Leavenetwork 2016, 262.

Graafi 2. Vain isälle tarkoitetun vapaan pituus.

Suomessa äitiysvapaan pituus on eurooppalaista keskitasoa, ei poikkeuksellisen pitkä eikä lyhyt. Äitiysvapaan on oikeus pitää korvattuna kaikissa vertailuissa maissa. Kesto vaihtelee Kyproksen, Ruotsin, Islannin ja Norjan noin kolmen kuukauden äitiysvapaasta Bulgarian 13,5 kuukauden vapaaseen. Yli viiden kuukauden mittaiset äitiysvapaat ovat harvinaisia ja pääsääntöisesti äitiysvapaan pituus on 3,5–5 kuukauden välillä.

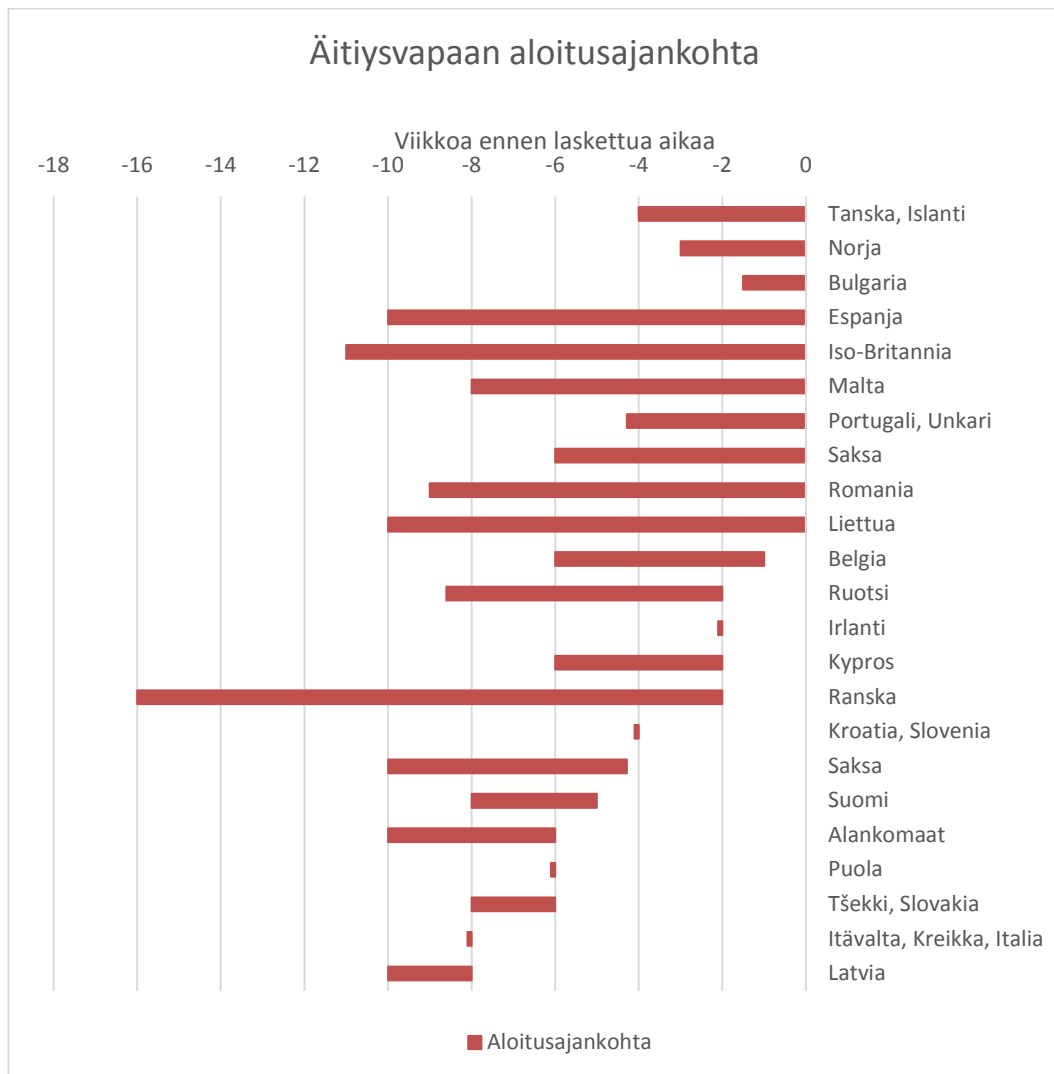
Graafi 3. Vain äidille tarkoitetun vapaan pituus.

SAK:n perhevapaamalli ylläpitää perheiden valinnanvapautta

Isäkiintiö pitenee reilusti SAK:n perhevapaamallissa, mutta äidin kiintiön se jättää ennalleen. Vanhempainraha jaetaan tasan vanhempien kesken ja päivien pitämiseen lisätään joustavuutta. Toiselle vanhemmalle saa halutessaan siirtää kaikki muut päivät lukuun ottamatta henkilökohtaista kolmen kuukauden kiintiötä. Synnyttävällä äidillä on lisäksi viiden viikon raskausraha.

Isäkiintiön pidennyksen lisäksi SAK:n mallissa vanhempainrahan ensimmäinen kuukausi maksettaisiin korotettuna, joka on noin 90 prosenttia ansioista. Tällä hetkellä isyysrahassa tai vanhempainpäivärahassa ei ole samanlaista korotusta.

3 ÄITIYSVAPAA ALKAA VERRATTAIN AIKAISIN

Graafi 4. Viikko 0 on lapsen laskettu aika ja miinusviikot viikkoja ennen syntymää. Palkki kuvaa ajanjaksoa, jolloin äiti voi aloittaa vapaansa.

Suomessa on pohdittu, voisiko äitiysrahakauden aloittaa nykyistä myöhemmin. Tätä nykyä äitiysrahakausi alkaa viimeistään viisi viikkoa ennen laskettua aikaa, mutta äitiysvapaalle voi jäädä jo kahdeksan viikkoa ennen laskettua aikaa tai näiden kahden ajankohdan välillä.

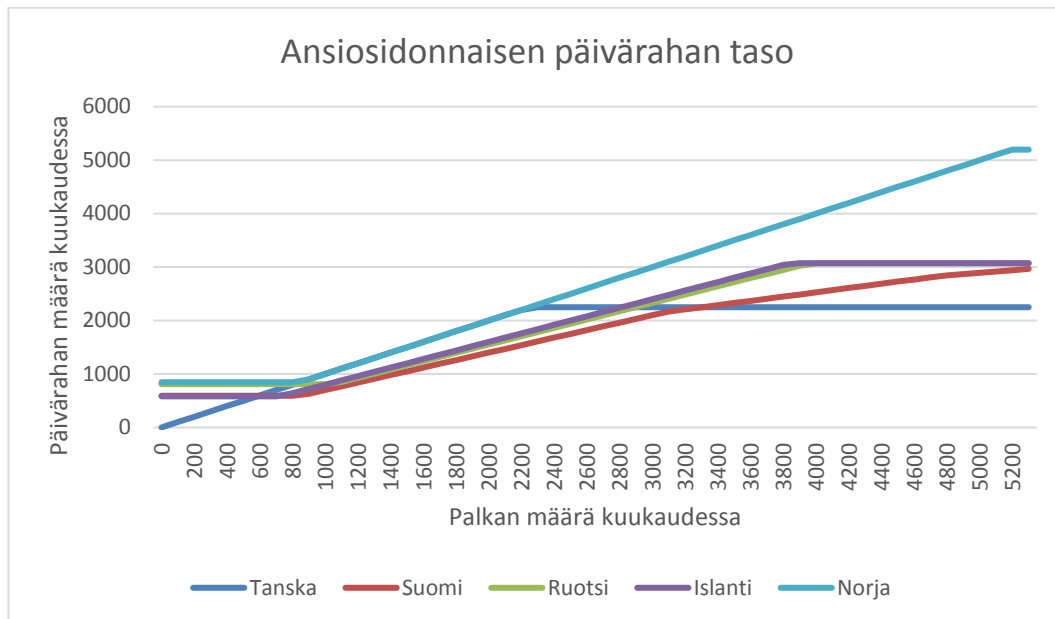
Äitiysrahakausi alkaa Suomessa muita Pohjoismaita aikaisemmin. Islannissa, Tanskassa ja Norjassa äitiysvapaata ei tarvitse aloittaa ennen synnytystä. Ruotsissa äitiysvapaan voi aloittaa Suomea hieman aikaisemmin, noin 8,5 viikkoa ennen laskettua aikaa, mutta ajankohta voi myös olla kaksi viikkoa ennen laskettua aikaa.

Myös monessa muussa Euroopan Unionin jäsenmaassa äitiysvapaa on mahdollista aloittaa Suomea myöhemmin. Vain kahdeksassa maassa vapaa on aloitettava Suomea aikaisemmin. Puolessa vertailuista maista odottava äiti voi itse päättää viimeisimmän ajankohdan, jolloin hän haluaa äitiysvapaansa aloittaa.

SAK:n mallissa viiden viikon pituinen raskausraha

Raskausraha alkaa SAK:n mallissa ennen laskettua aikaa. Korvaus on 90 prosenttia edeltävästä palkasta. Euroopan Unionin lainsäädännössä raskaana olevan naisen on pidettävä kaksi viikkoa vapaata ennen ja/tai jälkeen synnytyksen. Sen valossa myös Suomessa voitaisiin pohtia, tuleeko äitiysrahakauden aloitusajankohta olla vielä vapaammin äidin valittavissa. Samalla on kuitenkin varmistettava, että vapaan aloitusajankohdan valitseminen on aina äidin päätöksen mukainen.

4 VANHEMPAINRAHA TASOLTAAN POHJOISMAISITTAIN MATALA

Graafi 5. Ansiosidonnaisen päivärahan taso Pohjoismaissa eri tulotasoilla. Lähde: Valuuttakurssit 14.2.2017.

Suomessa päivärahan taso jää useimmilla tulotasoilla pienemmäksi kuin muualla Pohjoismaissa. Alle 3 300 euron palkoilla Suomessa saa pienempää päivärahaa kuin Tanskassa. Ruotsin ja Islannin päivärahan taso saavutetaan vasta 5 200 euron suomalaisella kuukausipalkalla. Norja taas on vanhempainpäivärahojen tasossa ihan omaa luokkaansa. Suomessa vanhempainpäivärahassa on käytössä taitteet, kun taas muissa Pohjoismaissa käytetään ansiokattoa.

Päivärahan taso vaikuttaa muun muassa siihen, kuinka mielellään isät jäävät perhevapaille. Esimerkiksi Itävallassa matalasti korvattu isäkiintiö houkuttelee vähemmän kuin muissa maissa. Itävallassa on 1990-luvulta lähtien varattu isälle vanhempainvapaasta osa, jonka käyttämällä perheet voivat pidentää vapaiden kestoa. Silti käyttöaste on ollut, riippuen vanhempainvapaan muodosta, 11 prosentista 27 prosenttiin. Tätä on selitetty sillä, että vanhemmat valitsevat useammin pitkiä, mutta matalammin korvattuja vanhempainvapaamuotoja.⁷ Isien käyttöaste matalasti korvattujen vapaiden kohdalla on alhainen, koska isät saavat usein parempaa palkkaa ja vapaan pitäminen vaikuttaa silloin perheen talouteen äidin vapaata enemmän.⁸ Toisaalta myös isät voisivat olla tutkimusten⁹ mukaan halukkaampi käyttämään perhevapaita, jos heillä on mahdollisuus tehdä se joustavammin.

⁷ Leavenetwork 2016, 61 & OECD 2016, 14.

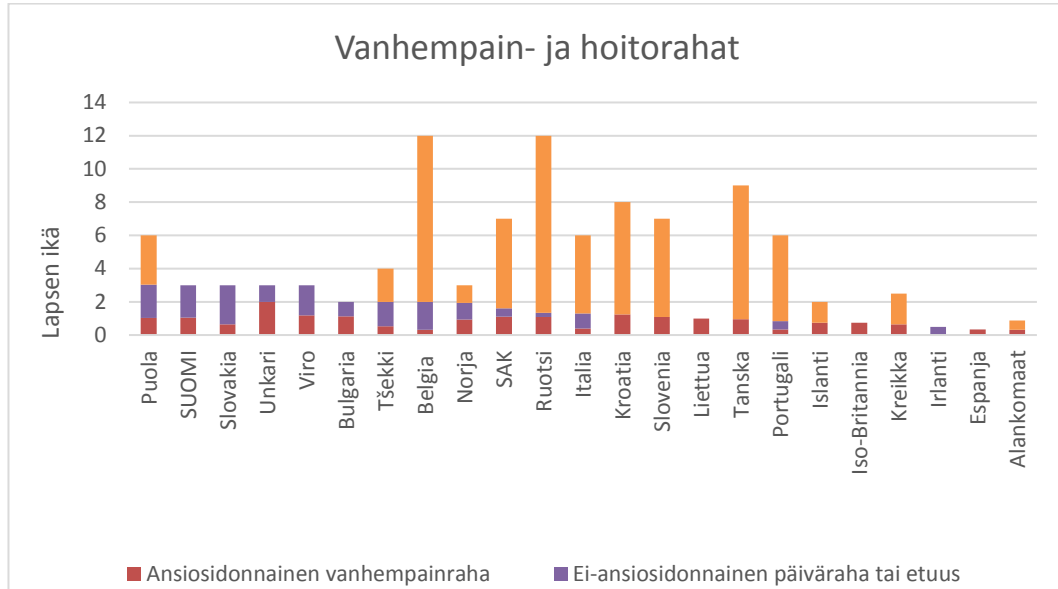
⁸ OECD – Policy Brief (2016). <https://www.oecd.org/els/family/Backgrounder-fathers-use-of-leave.pdf>.

⁹ OECD – Policy Brief (2016). <https://www.oecd.org/els/family/Backgrounder-fathers-use-of-leave.pdf>.

SAK:n mallissa isien vanhempainrahakaudelle korotus

SAK:n ehdottamassa perhevapaamallissa vanhempainrahan tai hoitorahan pitäminen ei jää isällä kiinni ainakaan taloudellisista kannusteista. Molempien vanhempien ensimmäinen kuukausi, eli äidin raskausraha ja toisen vanhemman vanhempainraha, on tasoltaan 90 prosenttia edeltävästä palkasta. Tämän jälkeen vanhempainraha on 70 prosenttia edeltävästä palkasta. Myös hoitoraha on nykyistä korkeampi, eli 800 euroa kuukaudessa.

5 PERHEVAPAI DEN JA TYÖN YHTEENSOVITTAMINEN VAIKEAA SUOMESSA

Graafi 6. Vanhempain- ja hoitorahojen kesto ja niiden käyttöaika: oranssi osoittaa, mihin saakka etuuskäyttöä voi myöhentää.

Suomen perhevapaajärjestelmä tekee vanhempainrahapäivien aikaisesta työskentelystä hankalaa. Kaikissa muissa Pohjoismaissa vanhempainrahapäiviä voi siirtää käytettäväksi myöhemmin, mutta Suomessa se ei ole mahdollista. Suomen mallissa työskentely ei myöskään pidennä vapaan kestoa ja vanhempainpäivärahalla oleva vanhempi saa työskentelypäiviltä vain minimipäivärahan.

Osittainen vanhempainraha¹⁰ on liian jäykkä myös määriteltessään osa-aikaisen työn tuntimäärän: kahden vanhemman on vähennettävä 40–60 prosenttia työajastaan niin, että he hoitavat lasta eri ajankohtina. Joustavan hoitorahan¹¹ ehdot ovat sen sijaan vähemmän byrokraattiset, sillä etuus ei ole riippuvainen toisen vanhemman valinnoista ja sen saamiseen on kaksi erilaista tapaa¹². Kumpikin vanhempi voi saada joustavaa hoitorahaa, jos he hoitavat lasta eri aikoina.

Suomen tapaan vanhempain- ja hoitorahaa voidaan käyttää Unkarissa, Slovakiassa ja Virossa. Bulgariassa järjestelmä on samantapainen, mutta etuuskausi on lyhyempi: siellä vanhempainrahaa saa ja toisaalta se täytyy käyttää lapsen kaksivuotispäivään mennessä.

¹⁰ Osittaiseen hoitorahaan ovat oikeutettuja ensimmäistä ja toista luokkaa käyvien lasten vanhemmat.

¹¹ Joustava hoitorahaan ovat oikeutettuja alle kolmivuotiaiden vanhemmat.

¹² Joustavan hoitorahan määrä on 214,19 euroa kuukaudessa (alle 22,5 tuntia tai enintään 60 prosenttia työajasta) tai 160,80 euroa (yli 22,5 tuntia mutta alle 30 tuntia tai enintään 80 prosenttia työajasta).

Unkarissa työskentely vanhempainrahan aikana on mahdollista lapsen puolivuotis-päivän jälkeen. Unkarissa ja Slovakiassa työn tekeminen ei vaikuta avustuksen suuruuteen. Virossa yli 390 euron työtulot vähentävät vanhempainrahan määrää, mutta kuitenkin enintään puolella. Bulgariassa 410 äitiysvapaapäivän jälkeen äiti on oikeutettu saamaan 120 levaa (61,30 euroa¹³) kuukaudessa, vaikka hän kävisi töissä, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta.

Oman ryhmänsä muodostavat Espanja, Iso-Britannia, Irlanti, Alankomaat ja Liettua, joissa korvatut vanhempainrahajaksot päättyvät ennen lapsen ensimmäistä syntymäpäivää ja vanhempainrahoja ei ole mahdollista siirtää myöhemmäksi. Näissä maissa vanhemmat voivat pitää palkatonta vanhempain- tai muuta vapaata, jolloin lapsen kanssa voi olla kotona pidempään.

OECD:n selvityksen mukaan vanhemmat, ja erityisesti isät, saattavat olla halukkaampia käyttämään perhevapaita enemmän, jos heillä on mahdollisuus tehdä se osa-aikaisesti. Osa-aikatyötä ja perhevapaita yhdistelemällä myös vapaata pitävä vanhempi säilyttää otteen työhönsä, mutta pystyy silti viettämään enemmän aikaa lapsensa kanssa.¹⁴ Suomalaisten tutkimusten mukaan myös taloudelliset asiat ratkaisevat¹⁵. Perhevapaan ja työskentelyn yhteensovittamisen helpottaminen vähentää parempipalkkaisemman vanhemman perhevapaan vaikutuksia perheen talouteen.¹⁶

SAK:n malli joustavoittaa perhevapaiden käyttöä

SAK:n mallissa vanhempain- ja hoitorahoja on mahdollista käyttää nykyistä joustavammin. Työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta on tärkeää, että perhevapaan voi keskeyttää työskentelyn ajaksi. Suomessa se ei ole mahdollista, koska vanhempain- ja hoitorahojen¹⁷ täysimääräinen hyödyntäminen vaatii niiden käyttämisen yhdessä potkossa.

SAK:n mallissa tukipäiviä voi käyttää puolitetuina, yksittäisinä päivinä tai pitkinä vapaina. Työnteosta ei sakoteta vähentämällä ansiosidonnainen osuus työskentelypäiviltä vaan päivät siirtyvät eteenpäin käytettäväksi myöhemmin. Näin vanhemmat voivat ottaa vastaan helpommin esimerkiksi keikkatöitä ja lyhyitä työsuhteita tai piipahtaa välillä töissä ylläpitämässä ammattitaitoaan. Joustavuutta tuo myös se, että vanhempainrahat tulee käyttää ennen kuin lapsi täyttää kolme vuotta ja hoitorahat ennen kuin lapsi on 7-vuotias.

¹³ Valuuttakurssi 5. huhtikuuta 2017.

¹⁴ OECD – Policy Brief (2016). <https://www.oecd.org/els/family/Backgrounder-fathers-use-of-leave.pdf>.

¹⁵ Aalto, Aino-Maija (2013): *”Katsaus osittaisen hoitorahan käyttöön 2000-luvulla”*. Kela. Työpa-pereita 43/2013.

¹⁶ OECD – Policy Brief (2016). <<https://www.oecd.org/els/family/Backgrounder-fathers-use-of-leave.pdf>>.

¹⁷ Hoitoraha on suhteessa päivähoitopaikkaan eli sitä saa vaikka vanhempi kävisikin töissä, jos lapsi ei ole päivähoitossa.

6 PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS HUOMIOITAVA PERHEVAPAISSA

Suomen nykyinen perhevapaaajärjestelmä huomioi huonosti monimuotoiset perheet, koska se on suunniteltu samassa taloudessa asuville lapsen juridiselle isälle ja äidille. Nykyisen perhevapaaajärjestelmän ulkopuolelle jää esimerkiksi apilaperheiden¹⁸ vanhempia ja etävanhempia. Tasa-arvoisen avioliittolain voimaantulo maaliskuussa 2017 ei poistanut kaikkia perhevapaaajärjestelmän ongelmia.

Muissa Pohjoismaissa samaa sukupuolta olevat kumppanit ovat oikeutettuja käyttämään vanhempainvapaata. Esimerkiksi Tanskassa samaa sukupuolta oleva kumppani voi pitää vanhempainvapaan lisäksi isyysvapaata. Irlannissa samaa sukupuolta olevilla vanhemmillä on myös oikeus pitää vanhempainvapaata.

SAK:n malli tasavertainen kaikille

Perhevapaaajärjestelmän tarkoituksena ei ole määrittää, kuka kuuluu lapsen perheeseen. SAK:n mallissa kaikki perheet saavat saman verran vanhempain- ja hoitorahapäiviä. Jos vanhempia on vain yksi, hän saa samat etuudet kuin muut perheet.

Yksinhuoltaja voi vahvistaa tukiverkkoaan siirtämällä perhevapaita myös isovanhemmalle tai muille perheenjäsenille. Perhevapaita voivat käyttää etävanhemmat ja niitä voi myös siirtää esimerkiksi lähi- tai etävanhemman puolisolle. Sateenkaari-perheissä juridiset vanhemmat saavat vanhempainrahaan henkilökohtaisen kolmen kuukauden kiintiön, mutta muut perhe-etuudet ovat vapaasti jaettavissa vanhempien kesken.

Käsitteet SAK:n mallissa ovat sukupuolineutraaleja Ruotsin tapaan. Etuuksien nimet eivät siis määrittele mikä on oikea perhemuoto, vaan jokaisessa perheessä määrittely on voitava tehdä itse.

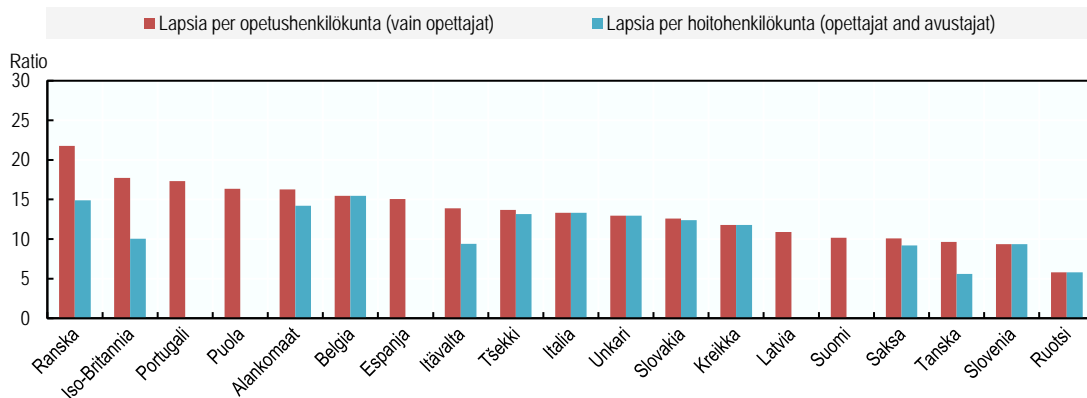
¹⁸ Perhe, jossa lapsella tai lapsilla on kolme tai neljä vanhempaa.

7 SUOMALAI LAPSET VARHAISKASVATUKSESSA MUITA HARVEMMIN

Suomi on myös varhaiskasvatuksen suhteen poikkeus moniin muihin maihin verrattuna. Vertailussa korostui neljä asiaa: laadukkuus, osallistumisaste sekä varhaiskasvatusmaksujen taso tai maksujen puuttuminen.

Verrattuna muihin Euroopan maihin suomalaislapsien osallistuminen varhaiskasvatuksen palveluihin on vähäistä. Myös maksuja tulisi pudottaa nykyisestä. Tähän suuntaan Sipilän hallitus vuoden 2017 puoliväliriihessä liikkui.

1. Suomalainen varhaiskasvatus on laadukasta

Graafi 7. Varhaiskasvatuksen laatu lapsimäärään ja hoitohenkilökunnan määrällä lastettuina. Lähde: OECD 2014, 2.¹⁹

Suomalainen varhaiskasvatus on laadukasta, kun vertaillaan lapsimäärää yhtä opettajaa kohden. OECD:n taulukon mukaan suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsia on noin kymmenen yhtä opettajaa kohden. Vain muutamassa maassa, eli Saksassa, Tanskassa ja Sloveniassa, on lapsia opettajaa kohden hiukan vähemmän. Ruotsissa on pienimmät ryhmäkoot: Siellä opettajaa kohden on 5,8 lasta.

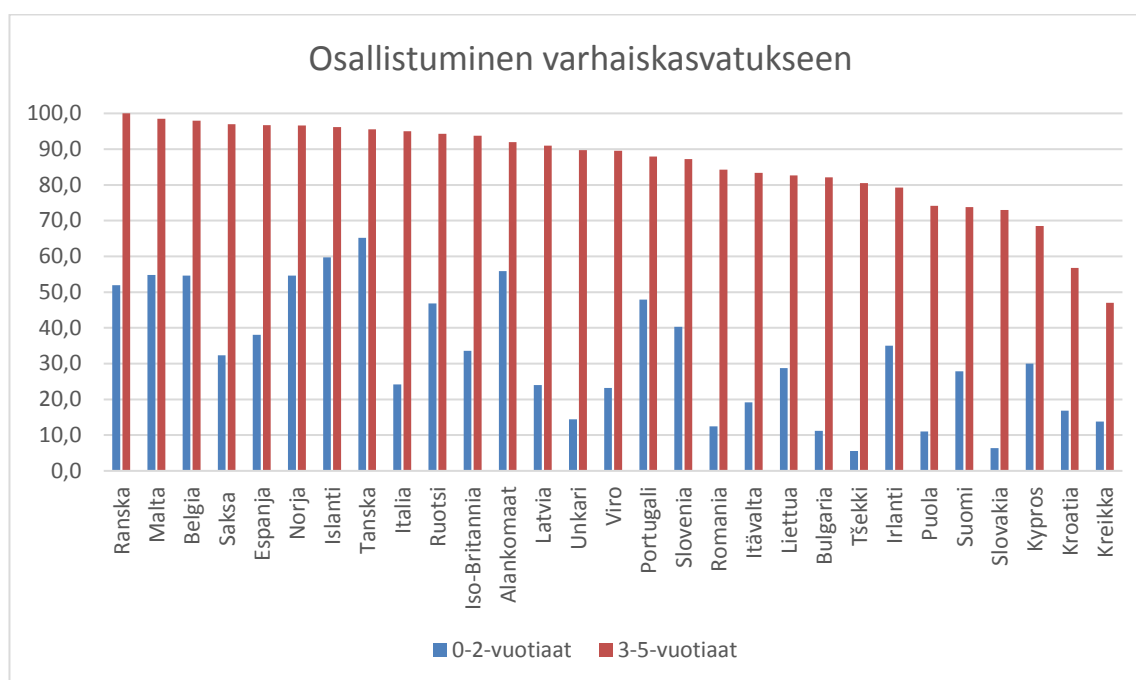
Vertailujen maiden suurin ryhmäkokoo on Ranskassa, jossa yhtä opettajaa kohden on keskimäärin 21,8 lasta. Hoitohenkilökunnan, eli opettajien ja avustajien, määrää vertailtaessa ryhmäkoot ovat suurimmat Belgiassa, mutta Ranskassa osuus on lähes sama. Tanskassa ja Ruotsissa lapsia on hoitohenkilökuntaa kohden vähiten.

Suomessa, Latviassa, Espanjassa, Puolassa ja Portugalissa avustajien ja opettajien yhteismäärää ei ole ilmoitettu tai tilastoitu.

¹⁹ OECD (2016): PF4.2: "Quality of childcare and early education services." Taulukko PF4.2.A. Saatavilla <<http://www.oecd.org/els/soc/PF4-2-Quality-childcare-early-education-services.pdf>>.

2. Vain neljässä muussa maassa lapset harvemmin varhaiskasvatuksessa

Vaikka suomalainen varhaiskasvatus on laadukasta, osallistuvat 3–5-vuotiaat suomalaislapset varhaiskasvatukseen vertailtujen maiden keskiarvoa vähemmän. Tähän yhtenä syynä voi olla kotihoidontuen sisarkorotukset ja kuntalisät. Vain Slovakiassa, Kyproksella, Kroatiaa ja Kreikassa saman ikäisten lasten osallistuminen on Suomea alhaisempaa.

Graafi 8. 0-2-vuotiaiden ja 3-5-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatukseen. Lähde: OECD 2016, 3 & 6.²⁰

Päivähoidon laatu ja hinta eivät vaikuta olevan suorassa yhteydessä osallistumisasteeseen. Esimerkiksi Ranskassa tilastollisesti katsoen kaikki 3–5-vuotiaat lapset osallistuvat varhaiskasvatukseen, vaikka ryhmäkoot ovat suuria ja julkisia varoja käytetään päivähoitoon OECD-maiden keskiarvoa vähemmän²¹. Myös Belgiassa sekä 0–2- että 3–5-vuotiaiden lasten osallistumisaste on Euroopan maiden korkeimpia, vaikka ryhmäkoot ovat suurempia kuin Suomessa ja varhaiskasvatus on kalliimpaa kuin Suomessa.

Toisaalta suurempi osallistumisaste ei aina tarkoita huonompaa laatua tai korkeampaa hintaa. Myös Norjassa, Islannissa ja Ruotsissa valtaosa eli yli 90 prosenttia 3–5-vuotiaista lapsista osallistuu varhaiskasvatukseen, vaikka sen hinta on Suomea alhaisempi. Tanskassa lapsen varhaiskasvatus maksaa Suomea hiukan enemmän, mutta silti kummassakin ikäryhmässä osallistumisprosentti on reippaasti suurempi.

²⁰ OECD (2016): PF3.2: "Enrolment in childcare and pre-school". Taulukot PF3.2.A ja PF3.2.E. Saatavilla <http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf>.

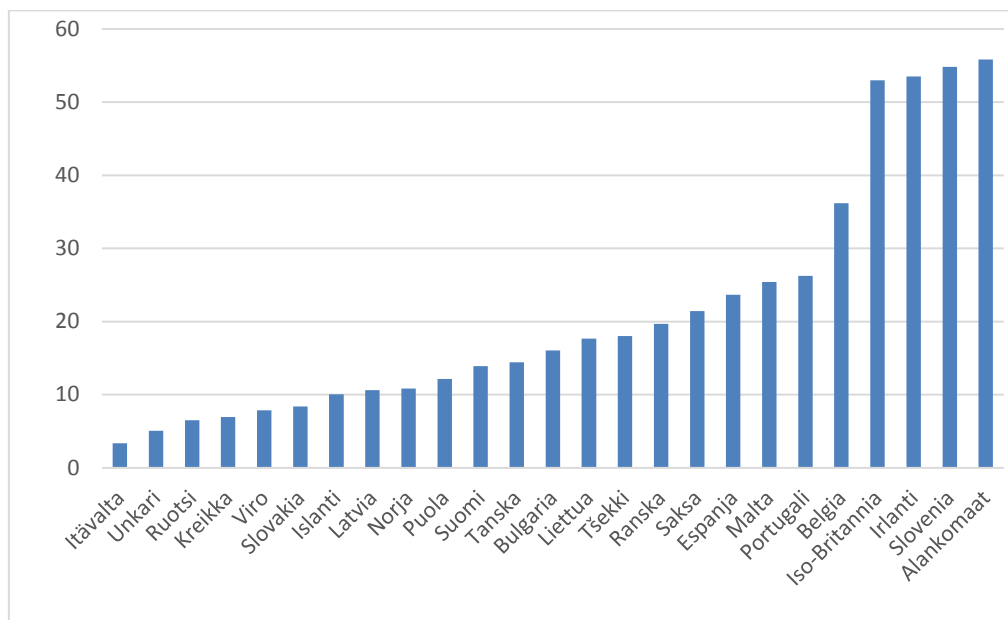
²¹ OECD (2016): "Country note - France". Saatavilla <<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2016-France-Eng.pdf>>.

OECD:n tilastojen²² mukaan Tanskassa ja Ruotsissa varhaiskasvatus on myös laadullisesti Suomea parempaa henkilöstömitoituksella mitattuna.

3. Varhaiskasvatusmaksut Suomessa pohjoismaisittain korkeita

Suomessa varhaiskasvatuksen hinta on Euroopan keskitasoa hieman halvempi, mutta kalliimpi kuin useimmissa Pohjoismaissa. Suomessa varhaiskasvatus on Ruotsia tuplasti kalliimpaa, kun maksu on suhteessa keskipalkkaan Suomessa 13,9 prosenttia ja Ruotsissa 6,5 prosenttia. Myös Islannissa ja Norjassa varhaiskasvatus on suhteessa keskipalkkaan Suomea halvempaa.

Itävallassa päivähoidosta maksetaan vähiten, eli 2,3 prosenttia keskipalkasta. Seuraavina tulevat Unkari 5,1 prosentilla ja Ruotsi 6,5 prosentilla. Sloveniassa ja Alankomaissa päivähoidosta maksetaan eniten: Sloveniassa 54,8 ja Alankomaissa 55,8 prosenttia maiden keskipalkasta. Iso-Britanniassa ja Irlannissa päivähoidosta täytyy maksaa yli 50 prosenttia maan keskipalkasta.

Graafi 9. Varhaiskasvatusmaksun prosenttiosuus maan keskipalkasta. Lähde: OECD 2014.

Varhaiskasvatuksen hinta vaikuttaa myös siihen, jääkö jompikumpi vanhemmista kotiin hoitamaan lasta vai palaavatko kummatkin vanhemmat töihin lapsen osallistuessa päivähoitoon. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa osalle perheistä toisen vanhemman – eli yleensä äidin – jääminen kotiin korvauksetta lasten kanssa on taloudellisesti kannattavampaa kuin töihin palaaminen, koska kahden lapsen päivähoito saattaa maksaa enemmän kuin mitä toinen vanhempi ansaitsee samassa ajassa palkkaa.²³

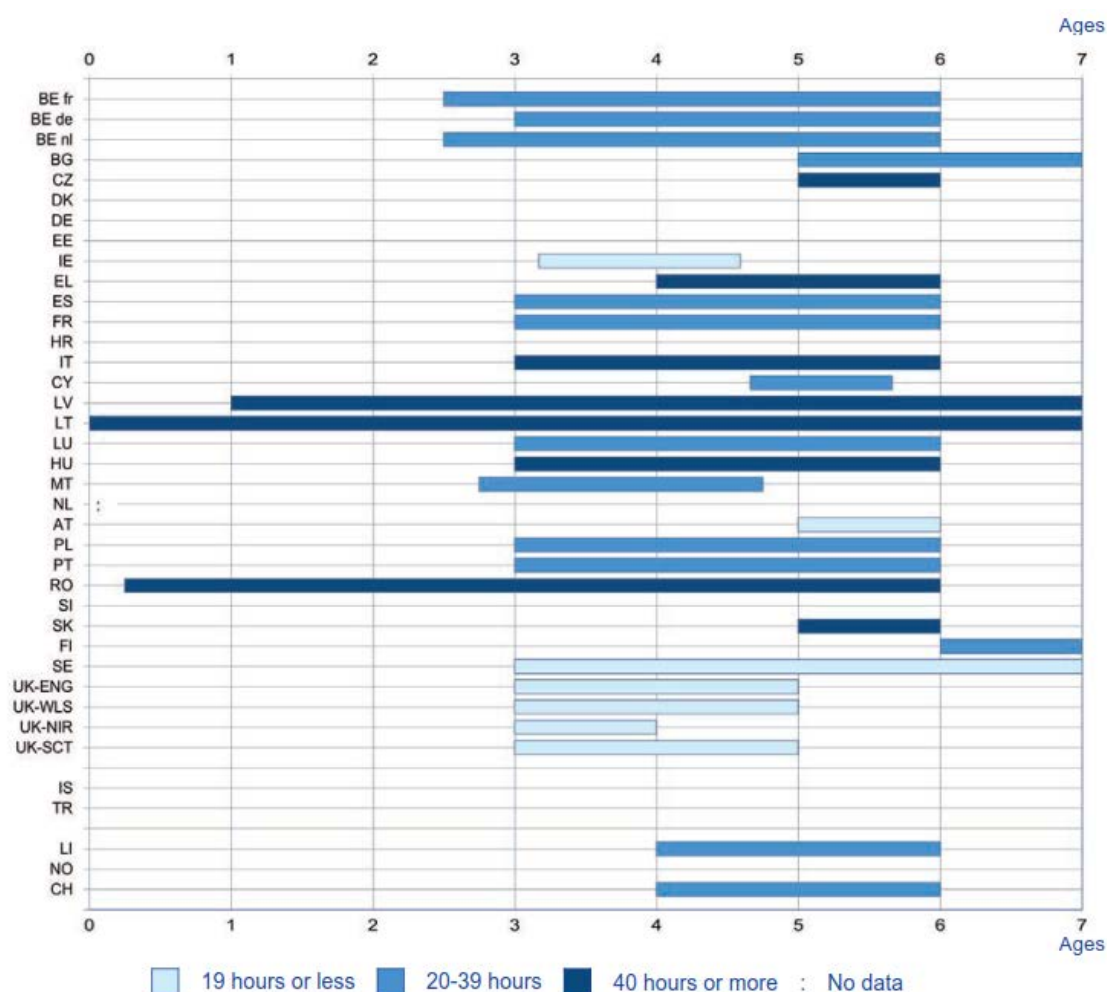
²² OECD (2016): PF4.2: "Quality of childcare and early education services." Taulukko PF4.2.A. Saatavilla <<http://www.oecd.org/els/soc/PF4-2-Quality-childcare-early-education-services.pdf>>.

²³ Ferguson, Donna (2014): "The costs of childcare: how Britain compares with Sweden". Saatavilla <<https://www.theguardian.com/money/2014/may/31/costs-childcare-britain-sweden-compare>>.

4. Maksutonta varhaiskasvatusta joka toisessa Euroopan maassa

Varhaiskasvatuksen maksuttomuus saattaa lisätä lasten osallistumista. Esimerkiksi Ranskassa 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatus on maksutonta 24 tuntia viikossa ja samalla tämän lapsiryhmän osallistuminen varhaiskasvatukseen on hyvin korkeaa.

Muista Pohjoismaista vain Ruotsissa on mahdollisuus ilmaiseen varhaiskasvatukseen: varhaiskasvatus on ilmaista noin 15 tuntia viikossa 3–7-vuotiailla lapsilla. Suomessa varhaiskasvatusta tarjotaan vasta 6–7-ikävuosien välissä ilmaiseksi 20 tuntia viikossa.²⁴

Grafi 10. Taulukon palkit kuvastat, minkä lapsen ikävuosien välillä varhaiskasvatus on maksutonta, ja palkin väri, kuinka monta tuntia viikossa on mahdollisuus maksuttomuuteen. Lähde: European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat 2014, 84.²⁵

²⁴ Suomessa pienituloisten lapsilta ei peritä päivähoitomaksua.

²⁵ European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat (2014): "Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe." 2014 Edition. Eurydice and Eurostat Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

SAK:n tavoitteet: Varhaiskasvatuksesta joustavampaa ja maksutonta

SAK:n pitkän aikavälin tavoitteena on edetä kohti maksutonta varhaiskasvatusta. Laadukas varhaiskasvatus antaa hyvät lähtökohdat oppimiseen peruskoulussa ja sen jälkeen toisella asteella. Siksi ryhmien on oltava pieniä ja varhaiskasvattajia riittävästi.

Myös subjektiivinen päivähoito-oikeus on palautettava, jotta lapset olisivat keskenään tasavertaisessa asemassa ja jotta vanhemman työllistyminen olisi mahdollista. Lapset ja vanhemmat hyötyvät myös esimerkiksi alle kouluikäisten ja koululaisien kerhotoiminnasta.

SAK:N PERHEVAPAAMALLIN AVULLA LÄHEMMÄKSI MUITA POHJOISMAITA

SAK:n perhevapaamalli tuo Suomen lähemmäksi muita Pohjoismaita. Perhevapaita uudistamalla SAK:n ehdottamalla tavalla paranevat muun muassa seuraavat asiat:

- Perhevapaajärjestelmän joustavuus lisääntyy ja järjestelmä pystyy vastaamaan paremmin nykytyöelämän haasteisiin.
- Isäkiintiö saman pituiseksi useimpien muiden Pohjoismaiden kanssa.

Lähellä muita Pohjoismaita Suomi on seuraavissa asioissa:

- Varhaiskasvatuksen laadussa opetushenkilökunnan määrällä mitattuna: Pohjoismaista vain Ruotsissa ja Tanskassa asiat hieman paremmin.
- Äitikiintiön pituus on suunnilleen yhtä pitkä kuin muissa Pohjoismaissa.

Suomalaisessa perhevapaajärjestelmässä on muita Pohjoismaita enemmän Itä-Euroopan maiden järjestelmiä muistuttavia piirteitä. Itä-Euroopan maiden kanssa samankaltaisuuksia ovat:

- Korvattujen perhevapaiden pitkä kokonaiskesto.
- Perhevapaiden joustamattomuus.
- 3-5-vuotiaiden osallistumisaste varhaiskasvatukseen on Suomessa esimerkiksi Bulgariaa ja Puolaa alhaisempaa.

On syytä kuitenkin muistaa yhteiskuntien erilaisuus, joten vertailu on haastavaa.

LÄHTEET

Aalto, Aino-Maija (2013): ”Katsaus osittaisen hoitorahan käyttöön 2000-luvulla”. Kela. Työpapereita 43/2013.

European Parliament (2014): ”Maternity and paternity leave in the EU”. Infographic – December 2014. Saatavilla <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/545695/EPRS_ATA\(2014\)545695_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2014/545695/EPRS_ATA(2014)545695_REV1_EN.pdf)>.

International Network On Leave Policies and Research (2016): ”12th International Review of Leave Policies and Related Research 2016”. Saatavilla <http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/review_2016/>.

Leavenetwork (2014): ”France”. Saatavilla <http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Country_notes/2014/France.pdf>.

Haataja, Anita, Ilpo Airio, Miia Saarikallio-Torp & Maria Valaste toim.(2016): ”Laulu 573 566 perheestä – Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla”. Kela: Teemakirja 15.

Närvi, Johanna (2014): ”Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet”. Yhteiskuntapolitiikka 79:5

SAK (2016): ”Perhepalikat uusiksi - SAK:n malli perhevapaiksi.” Saatavilla <http://d1aq5jbsszuf44.cloudfront.net/materials/Perhepalikat-uusiksi_fb23.pdf>.

OECD – Family Database (2017): 3. Public Policies for Families and Children. Saatavilla <<http://www.oecd.org/els/family/database.htm>>.

OECD (2016): ”Background brief on fathers’ leave and its use”. Saatavilla <<https://www.oecd.org/els/family/Backgrounder-fathers-use-of-leave.pdf>>.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2011): ”Vanhempainvapaatyöryhmän muistio”. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12.

Kelan Lapsiperheet –sivusto. Saatavilla <<http://www.kela.fi/lapsiperheet>>.